

Három, a Kolozs megyei Füzesmikola (Nicula) és Szamosújvár (Gherla) ikonfestő központjából származó üvegikon restaurálása

Raluca Marilena Dumitrescu

Bevezetés

A három, ismeretlen mesterek által festett, a 19. század második felére datálható ikon Kolozs megye híres ikonfestő központjaiban, Füzesmikolán¹ és Szamosújváron készült. A vékony üveglemezek magukon hordozzák a "glājárii" üvegekészítő műhely termékeire jellemző szabálytalanságokat. Az egyszerű fakeretek leleményes csapolásúak. A Szent Paraschevát illetve Szent Miklóst ábrázoló két mikolai ikon egyszerű kompozíciójú, naiv rajzú, élénk színekkel festett, míg a Fájdalmas Mária címet viselő szamosújvári üvegekép domináns színe a vörös és a fekete, kompozíciója sokkal kidolgozottabb, finomabb, bár szintén naiv vonásokkal.

A magántulajdonban lévő ikonokhoz (1–2. kép) nagyon hasonló rajzú, feliratú, méretű, és keretezésű autentikus darabokat őriznek a füzesmikolai monostorban (Mănăstirea Nicula) (3–4. kép).² Párhuzam vonható a szamosújvári műhely Fájdalmas Mária c. képe (5. kép) és a füzesmikolai hasonló témájú ikonok (6–8. kép) között is. Minthogy a két központ nem fekszik messze egymástól a hatások és átvételek jól érzékelhetők.

Restaurálás előtti állapot

A három ikon restaurálás előtti állapota nagyon hasonló volt. Romlásuk foka a súlyosabb károsodásoktól az enyhébbek felé haladva a következőképpen jellemezhető:

- lemezesen felvált vagy hiányzó festékréteg (9–10. kép);
- porlékony festékréteg (13. kép);
- felvált és lehullott, de megmaradt festékréteg darabok (14. kép);
- rovarkár miatt keletkezett repedések és hiányok a faanyagban (16. kép);
- helytelen javítások (17. kép);
- a faanyag nedvesség következtében való meggyengülése (18. kép);
- gyengébben és erősebben a felülethez kötődött szennyeződések;
- fény hatására elhalványodott, elszíntelenedett festékréteg;
- vízfoltok a faanyagon.

1. kép. Szent Paraschiva, magántulajdon (47×35 cm).

2. kép. Szent Miklós, magántulajdon (47×35 cm).

3. kép. Szent Paraschiva. Füzesmikolai monostor (49,5×38,5 cm).

¹ 1910-ig Mikola.

² A fotókat szerző 2009 októberében kapta Timbus Siluan szerzetes jóvoltából.

4. kép. Szent Miklós. Füzesmikolai monostor (52×40 cm).

5. kép. Fájdalmas Mária. Szamosújvári műhely (36×42 cm).

6. kép. Fájdalmas Mária. Füzesmikolai monostor (a).

7. kép. Fájdalmas Mária. Füzesmikolai monostor (b).

8. kép. Fájdalmas Mária. Füzesmikolai monostor (c).

9–10. kép. Felhólyagosodott, illetve hiányzó festékréteg.

11–12. kép. Hátetős felválások és pergő rétegek.

13. kép. Porlékony festékréteg.

14. kép. Az ikon alján összegyűlt, lepergett festékdarabkák.

15. kép. Szennyezett, lehullott festékdarabka.

17. kép. Rossz javítások.

16. kép.
Farontó rovarok
károsítása.

18. kép.
Nedvesség okozta
vízfolt.

19. kép. A lehullott festékréteg darabkák összegyűjtése és helyük bejelölése.

A festékréteg felválását a kötőanyag természetes öregedése és rugalmatlanná válása okozta. Az ikonokon a festés és az üveghordozó szétválásának különböző típusai voltak megfigyelhetők: hólyagos felválások (9–10. kép), háztetős felemelkedések és pergő rétegek (11–12. kép). Ez utóbbi következtében festékhányos területek keletkeztek. A lepergett festékréteg darabkák egy része az ikon alján, a keret és a hátoldal között összegyűlt és megmaradt (14. kép). A károsodás e fajtáját a különböző szennyeződések még tovább rontották (15. kép). Mindezekon túl a festékréteg nedvesség hatására helyenként porlékonyná vált (13. kép).³

A restaurálás menete

A restaurálás magába foglalta a teljes festékréteg megkötését. A szennyeződések eltávolítása után a lehullott festékréteg darabok finom ecsettel történő tisztítása, majd a helyük megkeresése és megjelölése következett (19. kép). A festékréteg rögzítése desztillált vízzel 3:1 arányban kevert tojássárgájával történt. A szalicilsavval tartósított emulziót, ami ragasztóként és a rideggé vált festékrétegek lágyítószerként egyaránt működött, a ház-

20. kép. A festékréteg rögzítése – a konzolidáló anyag injektálása.

tetős felemelkedések és a pergő rétegek alá vékony injekciós fecskendővel juttattuk be, a többi megkötendő felületen pedig finom ecseteléssel alkalmaztuk (20–21. kép). Miután a festékréteg felszívta az emulziót, átnedvesedett és rugalmasabbá vált, Melinex fólia segítségével kézzel finoman az üveghez nyomtuk (22. kép). Ez a megoldás azért előnyös, mert gyenge nyomás gyakorolható az egyenetlen üvegfelületre, továbbá a kéz melege is szerepet játszik a konzolidálási folyamatban. Ezek után a lehullott festékdarabokat eredeti helyükre illesztettük (23. kép). A hátoldal, vagyis a festett felületek tisztítása – természetes tisztító hatását kihasználva – ugyanezzel

³ Ezen a területen az ikon és a hátlap között egy papírdarab volt, ami mint hidrofíl anyag felszívhatta és megtarthatta a nedvességet.

21. kép. A konzolidáló anyag felhordása apró cseppekben ecsettel.

22. kép. Rögzítés Melinex fólia segítségével.

23. kép. A festés darabkák visszahelyezése eredeti helyükre.

24. kép. Retusálás.

25. kép. A szilárdítószer injektálása.

26. kép. A szilárdítószer ecsetelése.

az emulzióval történt, ami ez esetben a szennyeződések oldószereként is szolgált. A ikon másik, azaz előoldalának tisztítása, detergenst tartalmazó alkoholos oldattal, a felületen lévő bronzporos foltok eltávolítása pedig nitrohigítóval történt. Az esztétikai helyreállításhoz a festékréteg vastagságától függően tempera és vízfesték került alkalmazásra, szintén tojássárgájával készült emulzióval keverve (24. kép). A dicsfények, gallérok, ruhaszegélyek károsodott aranyozásának kiegészítése vizes bázisú Mixtionnal rögzített Schlagnetallal történt.

A faelemek – a hátlap és a keret – szilárdítását toluolban oldott Paraloid B72 8–10%-os oldatától 20%-os oldatáig haladva injektálással és ecseteléssel végez-

tük (25–26. kép). A Paraloidra szilárdítási jellemzői és oldószere fertőtlenítő hatása miatt esett a választás. A fafelületek tisztására 5 %-os ammonium-hidroxid oldat volt a legmegfelelőbb (27. kép). A repedt részek ragasztásához a feladattól függően Paraloid B72 oldatot vagy poli(vinil-acetát)-ot alkalmaztunk (28. kép), a kiegészítéshez Covidez RLP-t (29. kép). A Covidez RLP 60%, nagyon jó kémiai stabilitással rendelkező paraffint, 30 % észterezett kolofoniumot és 10 % termoplasztikus etilén(vinil-acetát) kopolimert (EVA) tartalmaz. Ez utóbbi a Berger⁴ által

⁴ Berger G. A.: Formulating Adhesives for the Conservation of Paintings. In: Preprint of Contributions to the Lisbon Congress 1972. Published by

27. kép. A falap tisztítása.

28. kép. Repedések összeragasztása.

29. kép. A farészek kiegészítése Covidez RLP-vel.

30. kép. Vendégcsap készítése.

31. kép. Filc alátét csíkok ragasztása a keret belső hornyaiba.

32. kép. A keret rögzítése a sarkoknál összeszereléskor.

kifejlesztett BEVA 371 fő komponense. A termoplasztikus tulajdonságokkal rendelkező viasz-gyanta keverékhez faport adtunk és meleg spatulával vittük fel a felületre. A keret vékony csapoló elemeinek legtöbbször, azok gyenge és hiányos állapota miatt újjakkal helyettesítettük (30. kép). A viasz-gyanta keveréket (Covidez RLP) reverzibilitása, kémiai stabilitása és a Paraloiddal szilárdított felülettel való kompatibilitása miatt választottuk. A facsapok

színezése pácoldattal, a keret retusálása olajfesték, damárgyanta és terpentín keverékével történt.

Az ikonok összeállítása – üveg, keret, és a fa hátlap – a következő lépések szerint történt: a keret belső hornyaiba az üveglapnak biztonságos alapot képező filccsíkokat ragasztottunk (31. kép), majd a keret oldalait a sarkokon vékony, lapos vendégcsapokkal egymáshoz illesztettük egy stabil tartórendszer segítségével (32. kép), és behelyeztük az üveglapot. Ez utóbbi egyenetlensége miatt megfelelő felfekvését vékony, rugalmas fapálcikákkal

33. kép. Az ikon fadarabkákkal való kitámasztása a keretben való mozgásának megakadályozása céljából.

34. kép. A hátlap rögzítése a kerethez kis csavarokkal.

35–36–37. kép. Az ikonok restaurálás után.

– melyek az üveglap mozgását is megakadályozzák a keretben – való kiékeléssel biztosítottuk (33. kép). Végül, a tárgyak jövőbeni könnyebb szétbonthatóságát szem előtt tartva, a fa hátlapokat vékony csavarokkal a kerethez rögzítettük (34. kép).

Dumitrescu Raluca Marilena
 Tempera festmény restaurátor
 Maros Megyei Múzeum (Muzeul Județean Mureș)
 Str. Mărăști nr. 8A, RO-540238 Târgu Mureș
 Phone: +40-74-585-5210
 E-mail: dumiralu1@yahoo.com